

*Тетяна Дракохруст,
кандидат наук з державного
управління, старший викладач
кафедри міжнародного права
та європейської інтеграції Т
ернопільського національного
економічного університету*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТИМЧАСОВО ПЕРЕСЕЛЕНИХ ОСІБ

Розглянуто окремі проблемні питання працевлаштування та правового захисту тимчасово переселених осіб з окупованих територій України. Проаналізовано основні фактори, які впливають на низьку конкурентоспроможність тимчасових переселенців на ринку праці. Запропоновано перелік рекомендацій щодо вирішення проблем правового захисту переселенців

Ключові слова: тимчасово переселені особи, правовий захист, працевлаштування, ринок праці, окупована територія

Дракохруст Т. В.

Отдельные проблемы правовой защиты временно перемещенных лиц

Рассматриваются отдельные проблемные вопросы трудоустройства и правовой защиты временно переселенных лиц с оккупированных территорий Украины. Проанализированы основные факторы, влияющие на низкую конкурентоспособность временных переселенцев на рынке труда. Предложен перечень рекомендаций по решению проблем правовой защиты переселенцев

Ключевые слова: временно переселенные лица, правовая защита, трудоустройство, рынок труда, оккупированная территория.

Drakokhrust T.

Some problems of legal protection of temporary displaced persons

This article deals with some issues of employment and legal protection of temporary displaced persons from the occupied territories of Ukraine. The basic factors that influence on the low competitiveness of temporary migrants in the labor market are analyzed. A list of recommendations to solve the legal protection of migrants is proposed.

Keywords: temporarily displaced persons, legal protection, employment, labor market, occupied territory

Постановка проблеми. Трагічні події, які відбуваються у зоні проведення АТО, змусили покинути міста постійного проживання та роботи значну кількість осіб. Лише за офіційними даними, кількість офіційно зареєстрованих в Україні тимчасово переселених осіб перевищила один мільйон осіб. Зрозуміло, що певна частина переселенців з часом повернеться до місць постійного проживання: як у звільнені від терористів райони Донецької та Луганської областей, так і на території, які за Мінськими домовленостями фактично залишаються під контролем сепаратистів. Водночас більш чітко стає зрозумілим, що значна їх частина, насамперед це патріотично налаштовані мешканці Донецька та Луганська і центральної та південної частин Донбасу, а також члени родин військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, які залишилися вірними присязі і продовжують захищати Україну, змушена буде залишатися в місцях свого нового перебування на постійне проживання та відповідно виходити на ринок праці. На теперішній час лише незначна частина цих людей є працевлаштованою в місцях свого фактичного перебування.

Проблеми зростання чисельності внутрішніх переселенців зі східних регіонів України та АР Крим у різних аспектах, а також у контексті зарубіжного досвіду, були висвітлені в працях таких вчених, як О. Макарова, І. Войналович, М. Кримова, Л. Щетініна та інші.

Метою дослідження є виділення основних проблем працевлаштування та правового захисту тимчасово переселених осіб.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні існує низка вагомих факторів, які впливають на низьку конкурентоспроможність тимчасових переселенців на ринку праці.

По-перше, значна частина тимчасових переселенців є представниками професій, які або мають дуже обмежене застосування поза межами Донбасу (наприклад, гірничі або металургійні професії),

або професій, попит на які в умовах економічної кризи суттєво зменшується (гуманітарії, економісти, юристи, менеджери тощо). Ринку праці для таких осіб є доволі вузьким. Перепідготовка цих осіб на базі закладів служби зайнятості не є ефективною і не гарантує надання їм робочих місць за новою спеціальністю. Крім того, згідно з існуючим законодавством особа, яка пройшла перепідготовку на базі закладів служби зайнятості і не працевлаштувалася за новою спеціальністю, мусить повернути державі кошти, які були витрачені на її перепідготовку. Саме це змушує переселенців відмовлятися від пропозицій пройти перепідготовку. Відповідно працевлаштовуються нині здебільшого молоді переселенці, які мають робітничі спеціальності загального профілю або погоджуються виконувати некваліфіковані роботи з мінімальною оплатою.

По-друге, серед вимушених переселенців багато людей передпенсійного або пенсійного віку та інвалідів, які об'єктивно програють конкуренцію на ринку праці.

По-третє, на теперішній час не знайшли свого вирішення окремі проблеми правового регулювання трудових відносин за участю тимчасово переселених осіб.

Зокрема, частина переселенців взагалі не може встати на облік у центрі зайнятості і отримувати допомогу у зв'язку з безробіттям, оскільки перебуває формально у трудових відносинах з підприємствами, які знаходяться на територіях підконтрольних терористам, або не має повного комплексу документів, необхідних для постановки на облік та/або призначення допомоги у зв'язку з безробіттям. Навіть якщо така особа скористалася передбаченим ч. 4 ст. 6 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» правом на припинення трудових відносин з підприємствами, які знаходяться на територіях, підконтрольних терористам, шляхом направлення роботодавцю рекомендованим листом заяви про припинення трудових відносин, яка має бути нотаріально посвідченою, то така заява може бути оформлена лише як заява про звільнення за власним бажанням.

Згідно з Законом України «Про зайнятість» в такому випадку право на отримання допомоги у зв'язку з безробіттям виникає лише через 90 днів після постановки на облік. Крім того, оскільки тимчасово переселені особи здебільшого не мають можливості надати довідку про заробітну плату з останнього місця роботи, то допомога у зв'язку з безробіттям призначається їм у мінімальному розмірі, встановленому законодавством України на випадок безробіття. І це лише один з прикладів недосконалості законодавства з цього питання [1].

Також 01.10.2014 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». Згідно з постановою, адресна допомога надається громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають на території України та переміщуються з тимчасово окупованих територій України, а також районів проведення АТО, які перебувають на обліку в органах соціального захисту громадян.

Термін отримання адресної допомоги – не більш ніж 6 місяців з моменту постановки на облік. Термін може бути продовжений ще на 6 місяців, якщо особа, яка цього потребує, звернеться до Міністерства соціальної політики з заявою, в якій обґрунтує необхідність такої допомоги.

Умови, за яких грошова допомога не надається:

– хто-небудь з членів сім'ї володіє житловим приміщенням, що розташоване в регіонах, що не перебувають під тимчасовою окупацією або в зоні проведення АТО;

– у володінні сім'ї є два або більше транспортних засоби (при цьому не враховується, чи залишився транспортний засіб на окупованій території або в зоні проведення АТО, чи був перевезений переселенцем на мирну територію України);

– хто-небудь з членів сім'ї має на депозитному банківському рахунку кошти в сумі, що перевищує 10-кратний розмір прожиткового мінімуму – 12 180 грн. (490 євро).

Зважаючи на складну ситуацію на ринку праці в Україні, такі обмеження щодо переселенців є необґрунтованими та несправедливими.

Не усі переселенці, які зверталися за грошовою допомогою, отримують її. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, за станом на 06.11.2015 р. 414 732 сім'ї переселенців звернулися за отриманням грошової допомоги, 335 390 (81%) з них така допомога була призначена.

У процесі отримання допомоги від держави переселенцям доводиться стикатися з проблемами, пов'язаними з поганою організованістю роботи державних установ, що надають соціальний захист населенню.

Переселенці також можуть дізнатися про наявність робочих місць з конкретної спеціальності в різних регіонах України. Актуальна база вакансій по Україні з пропонованим рівнем заробітної плати розміщена на веб-сайті Державної служби зайнятості, а також на урядовому сайті для переселенців. Виходячи з цієї інформації, внутрішньо переселені особи можуть підбирати для себе найбільш зручний варіант переселення.

За станом на 08.11.2015 р. Міністерством соціальної політики нараховано по Україні 1 278 100 (близько 946 000 сімей) внутрішньо переселених осіб. 107 900 з них потребують працевлаштування. За сприянням у працевлаштуванні до центрів зайнятості звернулися 38 000 осіб, 7100 (19%) було працевлаштовано.

Переміщені особи можуть звертатися до будь-якого центру зайнятості незалежно від реєстрації місця проживання чи перебування.

Статус безробітного дозволяє отримувати допомогу у зв'язку з безробіттям. Мінімальний розмір допомоги у зв'язку з безробіттям в Україні на сьогодні становить 544 грн. [2].

Кабінет Міністрів України підготував дорожню карту «Як знайти роботу внутрішньо переміщеним особам», в якій зібрана актуальна інформація для внутрішньо переселених осіб з питань працевлаштування, в тому числі зазначені можливі ризики (наприклад, описані відомі випадки шахрайства), а також шляхи їх уникнення.

Попри докладені урядом зусилля, багато внутрішньо переселених осіб залишаються незадоволеними рівнем державної підтримки. Так, відповідно до проведеного в кінці 2015 р. дослідження, 44% переселенців вважають, що отримують недостатню підтримку з боку держави. Кожен третій переселенець стикався з дискримінацією при працевлаштуванні, оренді житла або в інших побутових ситуаціях. 58% опитаних повідомили, що вони натрапляли на труднощі під час пошуку роботи на новому місці проживання. 26% опитаних ще не шукали роботи після переїзду і сподіваються на допомогу держави.

Серед типових причин відмови в працевлаштуванні від підприємців, з якими стикалися вимушені переселенці: відсутність вільних робочих місць, небажання брати людину з окупованої території, невідповідність критеріям посади, відсутність досвіду роботи. 38% опитаних підприємців з Луганської та Донецької областей повідомили, що вони брали на роботу внутрішньо переселених осіб.

Складність працевлаштування переселенців з Донбасу частково пояснюється їх професійною спеціалізацією. Найбільш уразливими до безробіття стали працівники вугільної промисловості та металургії, працевлаштування яких обмежене відсутністю відповідного попиту на їхній фах в інших регіонах України. Для таких переселенців актуальним є питання професійного перенавчання на більш популярні та поширені професії.

Так, 8.07.2015 р. Уряд України затвердив Програму працевлаштування та професійного навчання внутрішньо переселених осіб на 2015–2016 рр. Програма передбачає низку пріоритетних кроків для держави, щоб вирішити питання працевлаштування внутрішньо переселених осіб [3]. Зокрема:

- створення тимчасових робочих місць для внутрішньо переміщених осіб і стимулювання роботодавців до використання гнучких форм зайнятості;
- сприяння підвищенню підприємницької активності серед внутрішньо переміщених осіб;
- організація професійного навчання переміщених осіб за професіями, що мають попит на інших регіональних ринках праці;
- створення соціально-економічних передумов для розвитку територій масового проживання внутрішньо переміщених осіб і відновлення постраждалих регіонів, у тому числі із залученням трудового потенціалу внутрішньо переміщених осіб.

Висновки. Зовнішня військова агресія спричинила, крім фінансово-економічної кризи, ще й гостру соціально-демографічну проблему для України, пов'язану з величезним потоком переселенців з окупованих територій Донбасу. Незважаючи на докладені зусилля уряду, вирішення багатьох проблем правового захисту переселенців залишається актуальним. З метою їх більш ефективного вирішення вважаємо за необхідне спростити процедуру отримання статусу вимушено переселених осіб. Зокрема, потрібно скоротити кількість документів, необхідних для постановки на облік вимушено переселених осіб. Актуальним також є розширення переліку документів, якими вимушено переселені особи зможуть підтвердити факт переміщення з окупованої території (на сьогодні це лише реєстрація місця проживання на окупованій території).

Насамперед прийняти необхідні закони та підзаконні акти, які дозволили б повною мірою реалізувати урядову Програму працевлаштування та професійного навчання внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 рр. Ввести зміни у трудове законодавство України з метою встановлення на певний період на державних та комунальних підприємствах квот на робочі місця для переселенців, що є подібними до квот, які передбачені для інвалідів. Ввести зміни у податкове законодавство України з метою встановлення податкових пільг для роботодавців та підприємств, які прийняли на роботу вимушених переселенців.

Список використаної літератури

1. *Окремі проблеми працевлаштування та правового захисту тимчасово переселених осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://helem.com.ua/view.php?cat_1=&cat_2=187&lang=1.*
2. *Осаволюк А. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні [Електронний ресурс] / А. Осаволюк. – Режим доступу : <http://ua.odfoundation.eu/a/6740,zvit-zabezpechennya-prav-vnutrishno-peremishchenih-osib-v-ukrayini>.*
3. *Як відбуватиметься компенсація витрат роботодавця за працевлаштування переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://monitor.cn.ua/ua/economics/38217>.*